

„Socializmus nie je alternatívou kapitalizmu; je alternatívou každého systému, v ktorom môžeme žiť ako ľudské bytosti.“

- Ludwig von Mises

Editorial

Richard Ďurana

O tom, že sloboda **nie je naveky daná a garantovaná samozrejmosť**, sa napísala nejedna kniha a o platnosti tohto tvrdenia sa na vlastnej koži presvedčilo množstvo národov. **Slobodu treba kultivovať a pestovať.** Slovami veľikána politickej ekonómie a nositeľa Nobelovej ceny Milтона Friedmana: ako jemnú rastlinku.

A nejde len o externú agresiu, napríklad už 1000+ dňovú u susedov na východ od našich hraníc. V deň 35. výročia pádu komunizmu - Nežnej revolúcie - sme v priamom prenose mohli sledovať a porovnať význam slova sloboda medzi nami a našimi bratmi Čechmi.

U nás oslavy získanej slobody „prebehli“. Pri prepínaní kanálov STV (pardon STVR) ste na jednotke mohli zachytiť 15-minútový príhovor prezidenta a nič viac. Na dvojke ste si mohli pozrieť 3 dokumenty o prevrate, na 24-ke v hodinovej téme dňa rozhovor s Milanom Kňažkom, novembrovým tribúnom. Čo ale malo na Slovensku v ten deň najväčší mediálny výtlak, bol slávnostný snem vládnej strany SMER za účasti najvyšších predstaviteľov koalíčných strán HLAS a SNS. Známý stranícky veľikán filozofického myslenia za účasti vrcholných predstaviteľov vlády s tradične zdvihnutou a zaťatou che guevarovskou pästou pozdravil pol druhu tisícky účastníkov snemu komunistickým pozdravom „Češť práci, súdružky a súdruhovia!“ Vskutku dôstojná oslava porážky komunizmu na Slovensku. A tiež informácia o hodnotovom nastavení súčasnej vládnej koalície.

Ak ste počas 17. novembra pozerali české verejnoprávne televízne kanály, museli ste zažiť **kultúrny šok**. Celodenné živé vstupy (z Václaváku išli naživo ešte aj po polnoci), množstvo prenášaných podujatí po celej krajine, koncertov, veľa rozhovorov s aktérmi Zamatovej revolúcie (ako ju volajú Česi) ale aj súčasníkov.

Najviac vo mne zarezovala otázka, ktorú redaktor ČT položil v jednej diskusii svojim hosťom: „Čo má Česko robiť, aby sa mu nestalo to, čo sa deje na Slovensku?“

Trpkú príchuť mal 17. november aj z iného dôvodu. **Od tohto dňa totiž Slovensko funguje na sekeru.** 16. novembra sa mu minuli všetky dane a odvody, ktoré vybral od občanov a firiem a na všetky ďalšie výdavky si musí požičať. Dôchodky, mzdy štátnych zamestnancov, opravy ciest, nákup liekov, toto všetko ide od 17. novembra na dlh. Spomínal som trpkú príchuť. Tento rok je „deň rozpočtovej sekery“ v najskoršom termíne od vzniku samostatného Slovenska. Napríklad pred 6 rokmi pripadal na 23. decembra. Na sekeru vtedy vláda hospodárila len týždeň. Tento rok je to 1,5 mesiaca z celého roka!

Od posledného čísla Market **Finessse** sme vydali 2 nové publikácie. Obe vám bližšie predstavíme v tomto vydaní, na tomto mieste sa povenujem len tej s názvom **Bližšie k zákazníkovi: Lieky a maloobchod**. Navrhujeme v nej uvoľnenie regulácie a možnosti predaja niektorých z tzv. OTC liekov (teda tých nie na predpis) aj mimo lekární. Podobne je to aj v polovici európskych krajín, z tých bližších napríklad aj v susednom Česku alebo Poľsku. V hlavnom meste Slovenska nie je od októbra tohto roku žiadna lekáreň otvorená dlhšie ako do 22. hodiny. Predstavte si situáciu, že si napríklad tabletku proti bolesti hlavy pre vašu polovičku alebo na zvýšenú teplotu vášho dieťaťa môžete kúpiť napríklad na benzínke alebo vo večierke. Aj o tomto pojednáva naša publikácia.

Na záver mám pre vás urgentnú výzvu: do 8. ročníka **Ekonomickej olympiády** pre stredoškolákov sa môžu školy prihlasovať len do polnoci 22. novembra. Vlni si ekonomicke vedomosti otestovalo takmer 11-tisíc študentov. Prekonáme toto číslo? Opýtajte sa na škole vašich detí, či sú zaregistrovaní! Ukončili sme už aj prihlasovanie do 3. ročníka Ekonomickej olympiády pre žiakov základných škôl. V prvom ročníku sa prihlásilo 201 škôl, v druhom 252 a teraz rekordných 342 škôl! Veľmi sa tešíme.

Prajem vám všetkým inšpiratívne čítanie,

Richard Ďurana

www.iness.sk/podpora

/iness.slovakia

/instituteINESS

/INESSinstitute

/iness.slovakia

Mesačník
MARKET **FINESSSE** vydáva:

INESS - Institute of Economic
and Social Studies
Na Vršku 12
811 01 Bratislava

tel.: +421-2-5441 0945
e-mail: iness@iness.sk

Editor: Ina Sečíková

Posledná šanca prihlásiť sa do Ekonomickej olympiády pre stredné školy!

Ekonomická olympiáda je najväčšia súťaž v oblasti ekonómie a financií na Slovensku pre základné a stredné školy. INESS v školskom roku 2024/2025 organizuje už **8. ročník Ekonomickej olympiády pre stredné školy** a **3. ročník Ekonomickej olympiády pre základné školy**. Študenti majú jedinečnú príležitosť otestovať si svoje vedomosti, súťažiť o hodnotné ceny, v prípade stredoškolákov byť prijatí na vybrané vysoké školy bez prijímacích skúšok a zároveň spoznať popredných ekonómov.

Registrácia do súťaže **pre základné školy je už uzavretá a práve prebiehajú školské kolá na 342 základných školách po celom Slovensku.**

Registrácia pre stredné školy je však stále stále **otvorená**, ešte **do 22. novembra 2024** vrátane.

Využite túto príležitosť a **zapojte stredoškolákov do súťaže!** Registrácia je bezplatná a nezáväzná, to znamená, že školy sa môžu zaregistrovať bez záväzku účasti v prípade, že sa neskôr nebudú môcť zapojiť. **Školské kolo** prebieha online priamo na školách, pod dohľadom pedagóga. Tento rok je navyše možné absolvovať **testovanie v slovenskom aj maďarskom jazyku**, čím sa súťaž stáva prístupnejšou pre širšie spektrum žiakov. Po vyhodnotení školských kôl postupujú študenti s najlepšimi výsledkami **do krajských kôl**, ktoré prebiehajú už prezenčne v každom z 8 krajských miest. Vyvrcholením je **celoslovenské finále** v hoteli Devín v Bratislave, pričom piati najašikovenejší mladí ekonómovia sa dostanú na **medzinárodné finále v Grécku**, kde si zmerajú svoje ekonomické znalosti v konkurencii rovesníkov **z viac ako 18 krajín**.

Ekonomická olympiáda je vynikajúcou príležitosťou pre žiakov a študentov rozvíjať svoje kritické myslenie, nadobudnúť nové poznatky a získať cenné skúsenosti, ktoré im pomôžu nielen v akademickom, ale aj v osobnom raste.

Nenechajte si ujsť túto jedinečnú príležitosť a zapojte svoju strednú školu ešte dnes.

Viac informácií a možnosť registrácie nájdete na našej webstránke: ekonomickaolympiada.sk.

Tešíme sa na vás!

Obsah

TÉMA: Zdravotníctvo	4
KOMENTÁRE	5
Keď sa zrazia egá	5
Štát od 17. novembra funguje na sekeru	5
Primitívny komunizmus je mýtus	6
Prečo nie sú elektromobily na Slovensku populárne	7
Ako sa (ne)darí ruskej ekonomike	8
NOVÉ PUBLIKÁCIE	10
Bližšie k zákazníkom: Lieky a maloobchod	10
Zdravie v budúcnosti zaťaží vaše peňaženky viac	10
PODUJATIA	11
Ekonomický base camp 2024	11
INESS na okrúhlym stole o dopadoch a liečbe DM	11
Diskusia: Cesta ku kvalitnejšiemu školstvu: štát alebo trh?	12
INESS na diskusii pre budúcich politológov	12
Cena štátu pokračuje v prednáškach o verejných financiách	12
Lanzarote Forum 2024	13
Fórum Spoločne hľadať nádej	13
INESS na 25. lekárnickom kongrese	13
INESS na konferencii VIZIO energo 2024	14
VIDEÁ A PODCASTY	14
CENA ŠTÁTU	16
INESS PUBLIKÁCIE	17
INESS KNIHY	17

TÉMA: Zdravotníctvo

Bližšie k zákazníkom: Lieky a maloobchod

Slovenské zdravotníctvo potrebuje radikálne zmeny, pretože tradičné rozdelenie kompetencií medzi nemocnicami, ambulanciami, lekárňami a laboratóriami brzdí inováciu. Podobne ako dôchodkový systém, aj zdravotníctvo stojí na priebežnom modeli, ktorý kvôli starnutiu populácie nie je udržateľný. Naša **nová publikácia** sa venuje možným riešeniam, vrátane **liberalizácie predaja voľnopredajných liekov mimo lekární a rozšírenia služieb lekární**. Autor **Martin Vlachynský** sa v analýze zameriava aj na potenciálne dopady týchto zmien na lekárne a ich služby. Celú publikáciu si ako PDF môžete **prečítať a stiahnuť na našom webe tu**.

Keď sa zrazia egá

Celé zdravotníctvo má miesto reforiem zase postarané o štvornásobnú tému - výpovede zdravotníkov. Navyše, odbory prišli aj s politickou požiadavkou zákazu transformácie nemocníc, ktorá nijak nesúvisí s otázkou ich platov či podmienok na prácu. Naopak, nič sme nepočuli o raste produktivity v sektore. Viac o tejto téme sa dozviete **v komentári Martina Vlachynského**, ktorý nájdete aj v tomto Market **Finesse** **na strane 5**.

INESS na DNES #115: Vyvraciamе nepravdy o zdravotníctve | Časť I

Vyvraciamе nešťastné komentáre o stave v zdravotníctve, ktoré skresľujú predstavu o koreňoch problémov v mechanizmoch poskytovania zdravotnej starostlivosti. Jednou vetou: vred na zdravotníctve nie je prítomný trh, zlyháva v oveľa väčšej miere štát. V prvej z dvoch častí vyvraciamе viaceré tvrdenia odborárov. Podcast si môžete **vypočuť tu** a tiež ho nájdete aj na našom YouTube.

Zdravie v budúcnosti zaťaží vaše peňaženky viac

Slovenské zdravotníctvo bude v najbližších dekádach výrazne ovplyvnené starnutím obyvateľstva. Ľudia sa už dnes dožadujú nových spôsobov liečby, ktoré však často prichádzajú s nezanedbateľnou cenovkou. Počet starých, a teda viac chorých ľudí, sa bude v budúcnosti len zvyšovať. Tento vývoj bude nutne spojený so stúpajúcimi výdavkami na zdravotníctvo. V INESS sme pripravili analýzu, v ktorej **Matej Bárta** vychádza z publikácie Európskej komisie *Ageing report 2024*. Celú analýzu si môžete ako PDF **prečítať a stiahnuť na našom webe tu**. K téme sme nahrali aj **#INESSnaDNES**, ktorý si môžete **vypočuť tu**.

Retailové zdravotníctvo bude klopať na dvere

Bobtnajúca kríza v zdravotníctve podporuje ďalšiu expanziu tzv. „retail healthcare“. Jej model stavia na „masovú produkciu“ základných zdravotných služieb, pričom práve úspory z rozsahu a aplikovanie skúseností z iných odvetví služieb pomáhajú výrazne stlačiť náklady, a tým zvýšiť dostupnosť zdravotnej starostlivosti aj mimo tradičných ambulancií a kliník. Prečítajte si viac **v komentári Martina Vlachynského a Braňa Kučeríka**.

Továrne na zdravotníkov

Téma nedostatku zdravotníkov sa vo verejných diskusiách už pár rokov objavuje a v dôsledku starnúcej populácie si od nej pravdepodobne ešte dlho neoddychneme. Dôležitou súčasťou témy je príchod nových zdravotníkov do systému. V minulosti sme už písali o tom, ako sa niektoré krajiny **snažia prilákať zahraničných zdravotníkov**, **v tomto komentári** sa **Matej Bárta** bližšie pozerá na schopnosť štátov vychovávať vlastný zdravotnícky personál.

KOMENTÁRE

Ked' sa zrazia egá

Martin Vlachynský

Odborári ohrdli pravidlá tureckého bazáru, keď im nový minister dal „stredovú“ ponuku a trvajú na pôvodnej cenovke. Výpovede 2 700 lekárov ležia na stole.

Vláda môže ešte stále ustúpiť a zvyšných 150 miliónov eur vytiahnuť. V rozpočtových rezervách je ešte zhruba 300 miliónov a hoci by sa porušili výdavkové limity – kde je vôľa, tam je cesta. Tie rezervy majú však širší význam, najmä kvôli veľmi nejistej transakčnej dani a hrozbe pokračovania energetických dotácií. Takéto siahnutie na rezervy, keď rozpočtový rok ešte ani nezačal, by bolo vcelku blbou vizitkou celej slávnej „konsolidácie“.

No na druhej strane, ak je rozpočet politicky nereálny, tak na čo sa hrať. Ale hlavne premiér nie je v nálade nechať sa niekým poraziť. Obzvlášť nie odborními, ktoré kedysi považoval za svojich verných spojencov.

Odbory zase vnímajú svoj vylobovaný mzdový automat ako písmo, ktorého sa už nikdy nikto nesmie dotknúť. Treba však napísať, že automatické do zákona zabudované navyšovanie miezd ktoré sa nijak neodráža ako v celkovej ekonomickej realite, tak v zmene produktivity sektora ako takého, je vcelku unikát.

Naviac, odbory prišli aj s politickou požiadavkou zákazu transformácie nemocníc, ktorá nijak nesúvisí s otázkou ich platov či podmienok na prácu. Paradoxne, súkromné siete nemocníc na rozdiel od štátnych evidovali koncom októbra len desiatky výpovedí.

Naopak, nič sme nepočuli o raste produktivity v sektore. Kto by ale mal vlastne takúto protihodnotu na rokovaníach pýtať? Štát od lekárov, alebo štát od svojich vlastných nemocníc? Na rokovaníach štátu a odborárov sa tak riešia veci, ktoré sa bez účasti samotných nemocníc a poisťovní vyriešiť ani nedajú. Všetci sa síce oháňajú pacientom, ale ten z celého súboja v najlepšom prípade dostane len to, že všetko bude fungovať tak, ako doteraz, hoci už rok platí vyššie zdravotné odvody a bude aj dane.

V najbližšom období sa ukáže, kto blufuje. Historicky to vždy bola vláda, ktorá ustúpila. Ak by sa odchod z takého množstva zdravotníkov naozaj udial, dostupnosťou zdravotnej starostlivosti by to otriaslo do kosti. Na strane druhej, 2700

zdravotníkov bude musieť aj v januári zaplatiť hypotéky. Väčšina z nich sa skôr alebo neskôr umiestni zase len v nemocniciach. Možno vláda ráta s tým, že si to väčšina rozmyslí, vziať späť výpoveď neboli a väčšina zamestnávateľov na to určite kývne.

No a celé zdravotníctvo má miesto reforiem zase postarané o šťavnatú tému.

HN, 1.11. 2024

Štát od 17. novembra funguje na sekeru

INESS

Štátu sa práve minuli všetky vaše peniaze. **Až do konca roka si musí požičovať, aby mohol financovať verejné služby aj dôchodky.**

17. novembra sa štátu minuli dane a odvody vybrané od obyvateľov a firiem a Slovensko začne fungovať na dlh.

To znamená, že nasledujúci mesiac a pol si musí štát požičovať, aby mohol financovať všetky verejné služby a vyplácať mzdy zamestnancom, dôchodky a dávky.

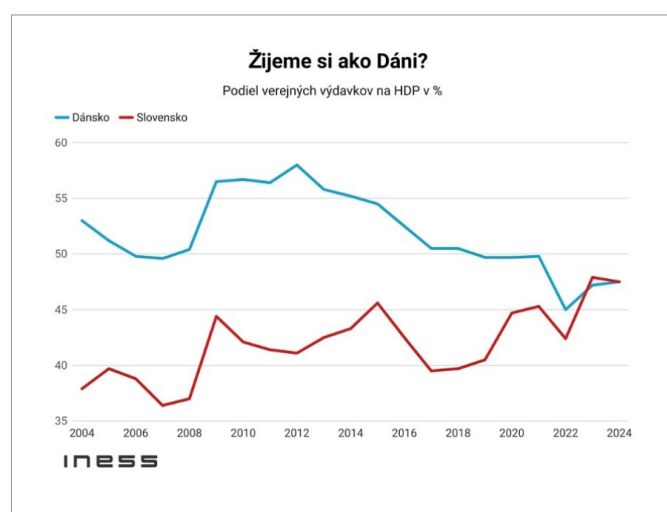
V porovnaní s minulými rokmi sme dosiahli deň začiatku zadlžovania v najskoršom termíne. Počas poslednej dekády začal štát fungovať na sekeru v siedmich prípadoch až v decembri. Napríklad v rokoch 2017 a 2018 začal štát sekeru až pred vianočnými sviatkami 23.12. **Tohtoročné extrémne zlé hospodárenie slovenskej vlády nemôžu ospravedlniť ani externé okolnosti.** Tie vplývajú na väčšinu európskych krajín rovnako, a napriek tomu v Írsku, Portugalsku alebo v Dánsku dosiahli vlády dokonca prebytkové rozpočty.

Na Slovensku sa tento rok vyšplhali príjmy verejného sektora na rekordnú úroveň 53,5 miliardy eur. Ešte v roku 2018 to bolo 34,5 miliardy eur. Ak tento nárast očistíme o vplyv inflácie, **verejné príjmy vzrástli za 6 rokov o 12 %.** To znamená, že **vláda má v reálnom vyjadrení tento rok o skoro 6 miliárd eur viac, než mala v roku 2018.**

Ani toto však nestačí, aby štát dokázal hospodáriť vyrovnané. Verejné výdavky totiž rástli ešte rýchlejšie ako príjmy a tento rok dosiahnu 61,3 miliardy eur. Pritom v roku 2018 štát minul 35,2 miliardy eur. Očistené o infláciu **ide za 6 rokov o 26,4 % nárast**. Vláda tento rok miňa **v reálnom vyjadrení o skoro 13 miliárd viac ako v roku 2018**.

To, že **štát od 17. novembra funguje na sekeru** preto nie je dôsledok nízkych verejných príjmov, ale **neadekvátne vysokých verejných výdavkov**. Ich podiel na ekonomike **vzrástol od rokov 2007-2008 z úrovne 37 % na dnešných 47 %**. Ide o jeden z najrýchlejších nárastov v EÚ.

Podielom verejných výdavkov na HDP sme sa dostali na úroveň dánskeho štátu blahobytu bez zodpovedajúcej kvality štátom poskytovaných služieb. Nehovoriac o tom, že Dáni najskôr zbohatli, až potom rozdávali.

To je dôvod, prečo sa **konsolidácia verejných financií nemala diať na príjmovej strane, ale na výdavkovej**. Na Slovensku rozhodne nemáme nízke dane a odvody, ktorým by sme mohli pripisovať vinu za vysokú sekeru v rozpočte. **Dôvodom rozpočtovej sekery je plytvanie a neadresnosť v manažovaní výdavkov**.

Súčasnnej vláde by stačilo, aby dostala veľkosť štátu vzhľadom na ekonomiku na úroveň z rokov 2011-2012 alebo 2017-2018. V tomto období dosahovali verejné výdavky približne 40 % HDP. **Takto by dokázali vyriešiť problém s deficitným financovaním štátu bez nutnosti zaplaviť obyvateľov daňovou povodňou**.

inss.sk, 15.11. 2024

Do pozornosti dávame v tejto súvislosti aj komentár **Róberta Chovanculiaka** s názvom **Cena štátu.sk - barlička pre demokraciu**, ktorý sa venuje tomu, ako ľudia často robia dôležité rozhodnutia - spotrebiteľské ale aj volebné, bez hlbšieho zamyslenia či presnejšej predstavy o stave vecí.

V prípade verejných otázok je práve projekt **Cena štátu** veľmi užitočnou pomôckou. Tam sa zrozumiteľne dozvieme, koľko štát vyberá na jednotlivých daniach a dokonca si môžete jednoducho vypočítať, *koľko práve vy prispievate na chod štátu*.

Primitívny komunizmus je mýtus

Róbert Chovanculiak

Bliži sa 17. november, **najlepší čas si zopakovať, prečo socializmus nikdy nikde nefungoval**. Tentokrát však nebudem písať o dôležitosti cien, podnikateľov a zisku, ale o živote lovcov a zberačov. To je základná úroveň spolupráce ľudí, z ktorej budovali svoje teórie aj mnohí socialistickí teoretici.

Napríklad Marx a Engels čerpali poznatky o živote v „prírodných podmienkach“ z diela etnografa Lewisa H. Morgana, *Ancient Society*. V ich chápaní žili lovcovia a zberači v stave „prvotného komunizmu“, kde neexistovalo súkromné vlastníctvo, a teda ani nerovnosť a všetci ochotne pridávali ruku k spoločnému dielu. „Vznešeného divocha“ poháňali jeho sociálne inštinkty - túžba po rovnosti a altruizmus. Ich záverom bolo, že ľudia sú prirodzene prednastavení na život v socializme a až civilizácia a kapitalizmus nás pokazili.

Automatickou reakciou ekonómov na tieto tvrdenia je, že takto môže fungovať spolupráca len v malých spoločnostiach desiatok či stoviek ľudí. My však naše bohatstvo čerpáme zo spolupráce miliónov až miliárd ľudí. Tu nám naše komunistické inštinkty nepomôžu, a preto potrebujeme trh.

Toto síce nie je nesprávna odpoveď, ale vychádza z nesprávneho predpokladu. Že komunizmus fungoval aspoň v dávnej minulosti na úrovni malých skupín. To je omyl. Posledný mesiac som vyplňal voľné chvíle čítaním literatúry o kooperácii v skupinách lovcov a zberačov. Tejto téme sa venuje množstvo nového antropologického a evolučného výskumu. My, ekonómovia, by sme sa mohli toho veľa naučiť, keby sme mali ucelenú teóriu evolúcie kooperácie a koordinácie od malých tlúp a kmeňov, cez prvé menšie civilizácie až po dnešný globálny trh. Chýba nám antropologická učebnica ekonómie.

Ale späť k primitívnemu komunizmu. Na prvý pohľad sa skutočne môže zdať, že život lovcov a zberačov fungoval v súlade s Marxovým heslom „každý podľa svojich možností a každému podľa jeho potrieb“. Antropológovia po celom svete narádzajú na kmene, kde sa lovcovia bez problémov delia o svoju korisť so všetkými členmi kmeňa. Rovnosť je normou v živote prírodných národov.

Reciprocita v génoch

Stačí však trocha nazrieť pod kapotu rovnostárskych spoločností a uvidíte, že táto spoločenská idylka nie je ani tak výsledkom vrodenných sociálnych inštinktov ľudí, ale skôr rôznych mechanizmov, ktoré držia na uzde vlastný záujem jednotlivcov a usmerňujú ho produktívnym smerom. Rovnostárstvo je síce norma, ale tá je výsledkom komplexného systému "brzd a protiváh".

Pozorované rovnostárstvo tak nie je výsledkom vrodenného altruistického správania sa ľudí. Nenájdete za ním dobrotu srdca. Delenie sa o ulovenú korisť je lokálna spoločenská norma, ktorá je výsledkom kultúrnej evolúcie za daných podmienok. [Jedna z hypotéz](#) tvrdí, že rovnostárstvo je kultúrna adaptácia na chronický "život na hrane" bez možnosti sa dostatočne predzásobiť na neočakávané situácie. Egalitarizmus je teda [poistná schéma](#). Nie vrodená preferencia Homo Sapiens.

Aby lovci a zberači udržali túto redistribučnú schému funkčnú, nemohli sa spoliehať na naše komunistické inštinkty. Neexistuje žiadny malý vnútorný Marx, ktorý by našepkával pravekým ľuďom, že sa majú nezištne podeliť s ostatnými a tvrdo pracovať na spoločnom úsilí. Existuje len prísna darwinistická logika, v rámci ktorej musí vlastnosť organizmov prejsť neúprosným sitom reprodukčnej výhody. A nepodmienený, nediskriminačný a nestrategický altruizmus to má v tejto logike ťažké. Bol by ľahko zneužitelný a slúžil k reprodukčnej výhode ostatných.

To neznamená, že spolupráca a dobro nedokážu v evolúcii vyplávať na povrch. Znamená to len, že musia najstť tie správne mechanizmy a nadstavby, ktoré dokážu skrotiť naše staršie, živočíšne sebecké pudy. A toto je oblasť výskumu, ktorej sa venujú evoluční psychológovia, evoluční antropológovia a mali by sa aj evoluční ekonómovia.

Jedným takýmto mechanizmom, na ktorý evolúcia narazila na úrovni menších kmeňov s vysokou sociálnou hustotou, je napríklad stratégia "aký požičaj, taký vráť". Keď opakovane vstupujete do interakcie s rovnakými ľuďmi, vytvoríte si medzi sebou puto. V štúdiách evolučnej antropológie ho nájdete pod pojmom reciprocita. Literárne ho nazývame priateľstvo. Kde funguje reciprocita, tam platí, že pomocou "tebe" pomôžem "sebe". Velikán evolučných vied [Robert Trivers](#) toto správanie nazval "recipročný altruizmus". Aj keď v skutočnosti nejde o altruizmus. Je to [mutualizmus](#) - *quid pro quo* (niečo za niečo). Homo sapiens žil tak dlho vo vysokej hustote recipročných vzťahov, že nás evolúcia dokonca stihla vybaviť [genetickými adaptáciami](#) na život v nich. Tieto adaptácie voláme ľudské pocity a emócie.

Pocit náklonnosti a priateľstva je "navádzací systém", ktorý nás postrkuje smerom k ľuďom, pri ktorých sa môžeme spoliehať na recipročné vzťahy. Pocit morálneho pohoršenia a zlosti je "odpuďovací systém", ktorý nám pomáha rozviazať vzťahy s podvodníkmi. Podobne ako nás pach hniloby odpudí od skazeného mäsa. Pomstychtivosť funguje ako "odstrašovací systém" pre potenciálnych podvodníkov. Pocit vďačnosti je "motivačný systém", aby sme nezabudli oplatiť dobro. Hanba a zlé svedomie je zas "demotivačný systém", ktorý nás vystríha pred pokušením. A podozrievavosť je "radarový systém", ktorý pomáhať detegovať potenciálnych podvodníkov - ľudí nehodných priateľstva/reciprocity.

Reciprocita v kultúre

Nad vrodennými emóciami postupne vznikla aj nadstavba v podobe naučených kultúrnych variantov. Aj tie majú v sebe neodškriepiteľný otláčok dôležitosti reciprocity pre spoluprácu. Najstaršia písomná zmienka Chammurapiho zákonníka obsahuje pravidlo: „Ak niekto vypichne oko inému človeku, jeho oko bude vypichnuté. Ak vyrazí zuby druhému, budú vyrazené jeho zuby.“ Cez židovsko-kresťanskú tradíciu sa recipročné pravidlo „oko za oko; zub za zub“ stalo súčasťou aj západného sveta. Ale podobné recipročné pravidlá obsahuje každý etický kódex na celom svete. Od Ázie cez Afriku až po Ameriku. Ich zoznam nájdete na Wikipédii pod pojmom „[Golden rule](#).“

Ešte oveľa viac by sa dalo popísať o ďalšom podpornom mechanizme fungovania spolupráce v podobe reputácie. Tá totiž pomohla rozšíriť spoluprácu aj do spoločenstiev s menšou sociálnou hustotou. Kde už nestačí spoliehať sa len na svoju vlastnú skúsenosť, ale musíte sa spoliehať aj na skúsenosti iných. Homo Sapiens je zviera posadnuté manažovaním svojej reputácie. Veľkú časť toho, čo v živote robíme, je len o tom, že chceme zlepšiť svoj obraz v očiach druhých. Niet sa čomu čudovať. Mať dobrú reputáciu bolo v našej evolučnej histórii otázkou života a smrti. Kedysi neexistovali zdravotné poisťovne a na dôchodok sme si nešetřili do správcovsých dôchodkových spoločností. Na služby starostlivosti o chorých a starých sme si šetrili investovaním do dobrej reputácie.

Reputácia je pravdepodobne dôvod, prečo si dávame „mená“. Tie môžu ľahšie nasiaknuť reputáciou. Alebo je tiež dôvodom, prečo tak radi ohovárame. Ohováranie je zakódované v našej prirodzenosti (na rozdiel marxistického hesla) a slúžilo ako praveký internet pre šírenie reputačne relevantných informácií.

Takto by sa dalo pokračovať dlho, ale pointa by už mala byť zrejma. Nie sme prirodzení socialisti ani na úrovni tých menších spoločenstiev s pár desiatkami jednotlivcov. Socializmus nefunguje ani tu. Aby ľudia prispievali podľa svojich možností a rozdávali podľa potrieb všetkých zúčastnených, sú potrebné funkčné mechanizmy, ktoré nasmerujú vlastný záujem jednotlivcov k dodržiavaniu miestnych noriem. Zabezpečia, že pomocou tebe pomôžem sebe. Napríklad reciprocita a reputácia.

iness.sk, 4.11. 2024

Prečo nie sú elektromobily na Slovensku populárne

Radovan Ďurana

Nedávno som započul rozhovor, v ktorom zaznela kritika iracionality Slovákov, ktorí odmietajú nakupovať ekonomicky výhodnejšie elektromobily. Celkom často sa stretávam s tým, že vlastníci elektromobilov sa nedokážu na tento problém pozrieť očami priemerného vodiča.

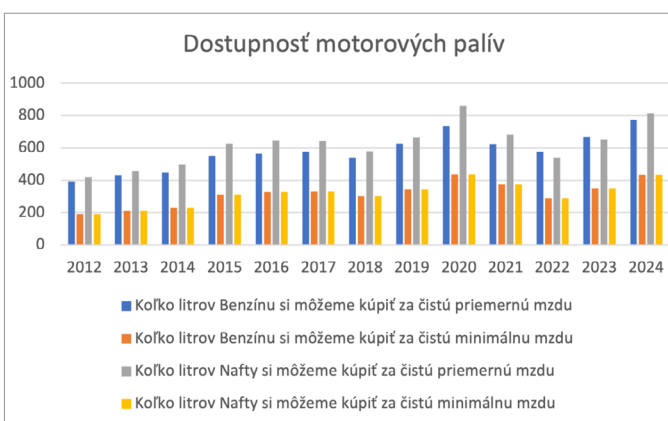
V prvom rade si treba uvedomiť, že priemerný Slovák jazdí buď na aute kúpenom z druhej ruky, alebo na vlastnom,

ale starom aute. Len v septembri bolo na Slovensku prihlásených 5-tisíc individuálne dovezených áut. Nové autá kupujú hlavne firmy, tých bolo [prihlásených](#) len o 1,5-tisíc viac. O kúpnej sile Slovákov najviac vypovedá priemerný vek vozidiel takmer **15 rokov**. Rakúsko eviduje v priemere najmladšie autá v Únii s vekom 9 rokov.

Nové auto je stále luxusný statok, na nové auto za 15 000 eur potrebujete 13 čistých slovenských priemerných miezd, v Rakúsku len päť. Nových áut sa tam predá takmer dvakrát viac na jedného obyvateľa ako na Slovensku. Stredná a východná Európa je tak prirodzeným cieľom „druhého“ života áut zo západnej Európy. Výrazne tomu napomáha rast čistých miezd a ekonomický zázrak s názvom lacná ropa.

Prečo zázrak? Ropa stojí rovnako ako pred 18 rokmi. V tom istom období vzrástla cenová úroveň na Slovensku o 70 %. Palivá tak paradoxne prispievajú k znižovaniu cenových indexov. Môže za to masívne využívanie ropných pieskov v USA či globálne zvyšovanie efektivity ťažby a prepravy ropy. K tomu treba pridať jej efektívnejšie spracovanie v rafinériách. Výsledkom je, že Slovák si z čistej mzdy môže kúpiť dvakrát viac benzínu aj nafty ako v roku 2012. Prevádzka spaľovacích áut tak z pohľadu príjmov výrazne zlacnela.

Na druhej strane, elektrina za tie roky zdražela. Ak vezmeme do úvahy priemyselných odberateľov, ktorými sú prevádzkovatelia verejných dobíjajúcich staníc, tak u nich si môže Slovák kúpiť len o tretinu viac elektriny ako v roku 2012. Relatívne tak zdražela prevádzka elektromobilov, a keď sa pozrieme na prognózy cien elektriny, žiadny významný pokles nás v najbližších rokoch nečaká.

Rozvoju elektromobility nenapomáha ani stále vysoká cena elektromobilov. Dlho očakávané predstavenie dostupného

elektromobilu z trnavskej fabriky sklamaro viacerých. Rodinný automobil, s dojazdom 320 km a limitom rýchlosti 132 km/h, sa dostal na úroveň 23 500 eur. Výrazný pokles oproti minulosti, ale je to stále o 57 % viac ako jeho spaľovacia verzia. Pravda, elektromobil poháňa elektrina lacnejšia ako benzín. No pri ročnom nájazde 15 000 km potrvá viac ako 7 rokov, kým sa týmito úsporami príplatok za drahšie auto zaplatí. Aj to za predpokladu, že človek môže nabíjať v dome za umelo zníženú cenu elektriny pre domácnosti. Pri nabíjaní na verejných nabíjačkách sa príplatok vráti až o 11 rokov.

Pohľad do cenníkov čínskych dovozcov na autá tejto triedy tiež nie je vôbec ružový, a to ešte nezačali platiť dovozné clá. Tieto čísla by boli omnoho vyššie, ak by vlastníci spaľovacieho auta neplatil ekologickú daň 61 centov (spotrebná daň + DPH z nej) za každý spálený liter benzínu.

Priemerný slovenský vodič sa vzhľadom na svoju kúpyschopnosť správa ekonomicky racionálne. Zaujímá ho nízka cena, pretože nechce byť pri aute primárne investorom, ale spotrebiteľom. Odpoveď na otázku, aká bude hodnota elektromobilu za 8 rokov, sa dnes, kvôli prudkému rozvoju v tejto oblasti, hľadá pomerne ťažko.

Kým nebude v Nemecku široký trh elektromobilov z druhej ruky a na Slovensku dostatočná sieť kvalifikovaných a dostupných servisov, počet elektromobilov bude rásť pomaly. Všetky tieto faktory plus relatívne nízka cena benzínu a nafty umožňuje vodičom zotrvať pri starej, osvedčenej voľbe.

iness.sk, 27.9. 2024

Ako sa (ne)darí ruskej ekonomike

Martin Valchynský

Denník SME nás oslovil s otázkami ohľadom vývoja ruskej ekonomiky. V [článku](#) zaznela len časť odpovedí, tu vám preto prinášame celé znenie. **Audio** si môžete [vypočuť tu](#).

V Rusku je základná úroková sadzba 21 percent, odhaduje sa, že úvery pre malé a stredné podniky budú v budúcom roku s úrokom 30 percent. Čo to bude znamenať pre firmy? Dá sa normálne podnikáť pri

takom drahom kapitále a dá sa očakávať spomalenie investícií?

MV: O žiadnej úrokovej miere sa bez kontextu okolností nedá napísať, že je vysoká, alebo nízka. Úroková miera centrálnej banky je nástroj monetárnej politiky, ktorý sa uplatňuje s nejakým cieľom a nejakým efektom. Ruská ekonomika je navyše vo veľmi špecifickom stave. Časť ekonomiky priamo naviazanej na vojnu zažíva veľký boom, ale zároveň vysáva zdroje a zvyšok hospodárstva tým chradne.

Zvýšenie úrokovej sadzby samozrejme povedie k ešte väčšiemu spomaleniu investícií v civilnom hospodárstve. Ruská centrálna banka však takýto krok vyhodnotila ako lepšiu alternatívu oproti hrozbe ešte vyššej inflácie. Či to bolo dobré rozhodnutie a či to bude stačiť ukáže čas. Zmena úrokových sadzieb však nevyrieši fundamentálny problém, že 7-10% vytvorenej ekonomickej hodnoty každý rok „zhorí“ na Ukrajinu.

Čo to bude znamenať pre bežných Rusov? Pôjdu hore aj spotrebiteľské úvery a hypotéky? Dá sa očakávať spomalenie spotreby?

MV: Ruská ekonomickej politika je schizofrenická, keď vláda jednou nohou prudko šliapie na monetárnu brzdu a druhou nohou na fiškálny plyn. Áno, vyššie úrokové náklady predrazia úvery a obmedzia spotrebu aj investície. Zároveň ale vláda smeruje veľké množstvo rozpočtových prostriedkov buď na nákup zbraní, čo je fiškálny stimul pre priemysel, alebo cez náborové príspevky, mzdy a úmrtné príspevky priamo do rúk obyvateľov, čím stimuluje dopyt.

Nezamestnanosť je v Rusku nízka, drží sa pod troma percentami. Znamená to, že ekonomika je v poriadku?

MV: Minimálne milión mužov v ekonomicke aktívnom veku je na fronte/zranených/zmrzačených/mŕtvych/utečených. Zároveň je v ekonomike vysoký dopyt. Bolo by umenie, keby nezamestnanosť v takom stave rástla.

Inflácia sa blíži k 10 percentám, je to už problém a dá sa údajom ruských štatistov veriť?

MV: V takejto špecifickú ekonomickej situácii by som mal problém spoliehať sa aj na úprimne merané a rátané štatistiky, nielen na také, ktoré má pevne pod kontrolou totalitný režim. Ak sa pozrieme na alternatívne metódy odhadovania inflácie, či už deflátor HDP, zmenu cien rýchloobrátkových tovarov,

alebo odhad reálnej úrokovej miery, tak uvidíme vyššiu infláciu.

Rast ruskej ekonomiky sa má v roku 2025 spomaliť na 1,3 z tohtoročných 3,6 percenta. Je to náznak problémom a už nemôžeme hovoriť o prehriatej ekonomike vďaka zbrojeniu?

MV: Výpočet miery rastu HDP do nemalej miery závisí aj od schopnosti dobre zmerať infláciu. Alternatívne metódy výpočtu ukazujú, že v Rusku je možno už v hlboké recesii. To však až tak nesúvisí s otázkou prehrievania. „Prehrievanie“ ekonomiky znamená, že ekonomika pracuje nad svojim dlhodobým potenciálom.

Príklad: Polovicu roľníkov aj s traktormi pošlem do vojny. Potenciál produkcie zemiakov v krajine preto klesne na polovicu. Zároveň títo noví vojaci posielajú domov vysoké výplaty. Dopyt po zemiakoch ale neklesne, spotrebiteľia ich budú chcieť zjesť rovnako. To povedie k rastu ich cien.

Presne to je prípad Ruska: dopyt po tovaroch a službách neklesol, skôr narástol (kvôli dopytu po zbraniach a vyšším príjmom obyvateľov), produkčná kapacita však poklesla (nedostatok zamestnancov, sankcie, atď). To vedie k prehrievaniu. Veľmi zjednodušene si vojnu môžeme predstaviť ako ekonomickej program zakopávania a vykopávania jám. Dá to ľuďom prácu, zjaví sa to v štatistikách HDP ako stavebná činnosť, ale každému je jasné, že to nie je dlhodobo udržateľný a funkčný ekonomickej systém.

Dá sa v niečom porovnávať situácia ekonomiky v Rusku a na Ukrajine? Tam napríklad úrokové sadzby od leta 2023 do júna klesli z 25 na 13 percent. Nie sú tam podobné problémy s prehriatou ekonomikou?

MV: Porovnávať sa dá. Rozdiel je ale minimálne v dvoch veciach. Prvou je, že ukrajinská ekonomika vo februári 2022 zažila oveľa väčší šok, ako ruská a ekonomickej štatistiky sa veľmi prudko zhoršili. Dnes sa preto porovnávajú s dnom rokov 2022 a 2023, čo potom pomerovo môže vyzeráť inak.

Druhým faktorom je to, že Ukrajina časť kapitálu, aj dopytovaných tovarov (najmä zbraní a munície) získava bezodplatne zvonka, čo trochu mení matematiku. Základná pointa však platí aj tu - ukrajinská ekonomika zažíva obrovský fiškálny stimul, ešte väčší než Rusko. Zhruba tretinu ekonomiky Ukrajiny tvoria dnes obranné služby.

SME, 30.10. 2024

Prehľad najdôležitejších tém pre vás tiež každý týždeň pripravujeme v newsletteri **Týždeň s INESS**

TÝŽDEŇ S INESS

Po letnej prestávke je týždenný newsletter Týždeň s INESS späť. Ak chcete aj vy dostávať tento stručný týždenný prehľad našich reakcií na aktuálne témy, [kliknite sem](#). Následne si podľa jednoduchých inštrukcií aktualizujte svoje preferencie v odbere našich emailov. Alebo nám len napíšte na gabriela.greskova@iness.sk a my vás do zoznamu zaradíme sami. Samozrejmosťou je aj jednoduché odhlásenie v prípade, že vás náš newsletter nechytí za srdce.

NOVÉ PUBLIKÁCIE

Bližšie k zákazníkovi: Lieky a maloobchod

Slovenské zdravotníctvo potrebuje radikálne zmeny, pretože tradičné rozdelenie kompetencií medzi nemocnicami, ambulanciami, lekárňami a laboratóriami brzdí inováciu. Podobne ako dôchodkový systém, aj zdravotníctvo stojí na priebežnom modeli, ktorý kvôli starnutiu populácie nie je udržateľný.

Jedným z najrýchlejších a najjednoduchších spôsobov priblíženia zdravotných služieb bližšie k zákazníkovi je rozšírenie možnosti predaja liekov bez lekárskeho predpisu (OTC) na maloobchod a zároveň rozšírenie kompetencií lekární.

Z pohľadu otvorenosti predaja OTC liekov v Európe nepanujú jednotné pravidlá. Zhruba polovica krajín umožňuje predávať OTC lieky mimo lekárne za rôznych podmienok. Ich súčasťou je vždy zúžený zoznam OTC liekov a prípadné ďalšie podmienky (školenia, skladovacie podmienky...).

Argumentami za liberalizáciu je vyššia dostupnosť, emancipácia pacienta, zníženie nákladov v systéme aj nákladov pre pacienta a odľahčenie ambulantných lekárov. Argumentami proti sú najmä potenciálne nežiadúce účinky, či oneskorená diagnostika.

Naša nová publikácia sa venuje možným riešeniam, vrátane liberalizácie predaja voľnopredajných liekov mimo lekární a rozšírenia služieb lekární. Celú si ju môžete [prečítať](#) či [stiahnuť ako PDF na našom webe tu](#).

Zdravie v budúcnosti zaťaží vaše peňaženky viac

Slovenské zdravotníctvo bude v najbližších dekádach výrazne ovplyvnené starnutím obyvateľstva. Ľudia sa už dnes dožadujú nových spôsobov liečby, ktoré však často prichádzajú s nezanedbateľnou cenovkou. Počet starých a teda viac chorých ľudí bude v budúcnosti len zvyšovať. Tento vývoj bude nutne spojený so stúpajúcimi výdavkami na zdravotníctvo.

V INESS sme pripravili publikáciu, v ktorej analyzujeme publikáciu Európskej komisie Ageing report 2024. Je pokračovaním [minuloročnej publikácie INESS](#), v ktorej sme analyzovali Ageing Report 2021.

Ageing report pre rok 2024 obsahuje sedem namodelovaných scenárov vývoja verejných výdavkov na zdravotnú starostlivosť. Predikcie sú namodelované až do roku 2070. V našom texte sme sa zamerali na prognózy pre roky 2030 (relatívne blízka budúcnosť) a 2070 (dlhodobá prognóza). Aktuálne slovenské demografické prognózy naznačujú, že starnutie Slovenska bude kulminovať v polovici 60. rokov tohto storočia.

Identifikovali sme niekoľko trendov a vzorcov. Aj v roku 2030, aj v roku 2070 narastú slovenské verejné výdavky na zdravotníctvo vo všetkých 7 namodelovaných scenároch.

Viac sa dočítate v publikácii, ktorú ako PDF nájdete [na našom webe tu](#). **INESS na DNES** k téme si môžete zas [vypočítať tu](#).

PODUJATIA

Ekonomický base camp 2024

Tretí ročník Ekonomického base campu (EBC), ktorý organizuje INESS, sa konal od 17. do 20. októbra 2024. Tento **štvordňový vzdelávací seminár** sa opäť zameriaval na aktuálne ekonomické témy a privítal 28 študentov stredných a vysokých škôl a mladých profesionálov v hoteli Bystrička pri Martine.

Okrem 6 domácich prednášajúcich z INESSu mali účastníci šancu diskutovať s naším vzácnym zahraničným hosťom, **Dr. Eamonom Butlerom**. Dr. Butler je ekonóm a spisovateľ, spoluzakladateľ a riaditeľ **Adam Smith Institute**, jedného z najvplyvnejších liberálnych think tankov vo Veľkej Británii. Vo svojich troch prednáškach na našom EBC sa Dr. Butler venoval otázkam **podnikania** (čo robí podnikateľov úspešnými, aký je rozdiel medzi riskom a neistotou), **zdaňovania** (ako dane ovplyvňujú ekonomický rast a aké formy zdaňovania sú najškodlivejšie pre podnikanie a investície) a predstavil aj **koncept verejnej voľby** - *public choice* (o tom, ako voliči často nemajú dostatočné informácie na to, aby robili informované rozhodnutia, o koncentrácii moci aj byrokratizácii).

Zvyšné prednášky boli zamerané na verejné financie, (zlé) peniaze a infláciu, kľúčové vlastnosti trhu a del'bu práce, investovanie, ale aj klimatickú zmenu, zdravotníctvo či duševné vlastníctvo. Postarali sa o ne **Richard Vilkus, Juraj Karpíš, Róbert Chovanculiak, Radovan Ďurana, Martin Valchynský** a **Richard Ďurana**.

Riaditeľka programu **Katarína Ševčíková** zároveň pripravila účastníkom aj veľmi podnetnú, no náročnú úlohu - v rámci skupinového zadania **Tatranský tiger 2.0** bolo cieľom predstaviť reformný plán na ozdravenie verejných financií. Jednotlivé skupiny prišli s rôznymi návrhmi na zlepšenie hospodárskeho rastu krajiny, vrátane reforiem vzdelávania, podpory podnikania a zníženia byrokracie. Tím, ktorého projekt porota zložená z lektorov vyhodnotila ako najkvalitnejší, si odniesol aj zaslúžeu odmenu.

Všetci účastníci na záver dostali diplom za úspešné absolvovanie celého vzdelávacieho campu.

Podrobný záznam z celého podujatia nájdete [na našom webe](#) **tu** a budeme veľmi radi, ak dáte vedieť prípadným záujemcom o možnosti zúčastniť sa Ekonomického Base Campu v budúcom roku. Už teraz sa na vás tešíme!

INESS na okrúhlym stole o dopadoch a liečbe DM

Diabetes mellitus, alebo ľudovo napísané „cukrovka“, je jedna z najrozšírenejších chronických chorôb. Napriek veľkým teoretickým pokrokom v manažmente tejto diagnózy prax na Slovensku v mnohom zaostáva za ideálom. Analýzu na túto tému vypracoval Inštitút zdravotnej politiky v spolupráci s analytikom Martinom Smatanom. Analytik INESS **Martin Vlachynský** bol pozvaný ako hosť predniesť záverečné slovo k analýze počas okrúhleho stola odborníkov. Uskutočnil sa v rámci série Klub Vizionárov 22. októbra 2024 v hoteli Double Tree v Bratislave.

Ako spoločne naplniť VÍZIU pre lepšiu prognózu a život pacientov s diabetes mellitus 2. typu?

Diskusia: Cesta ku kvalitnejšiemu školstvu: štát alebo trh?

Vo štvrtok, 10. 10. 2024, sa náš analytik **Róbert Chovanculiak** zúčastnil ako diskutujúci na prestížnej konferencii Eduforum o dlhodobej vízii vzdelávania. Rečníci zo Slovenska aj zahraničia sa s divákmi podelili o skúsenosti a myšlienky o systémových zmenách, inováciách a dobrých príkladoch z praxe.

Róbert Chovanculiak predstavil počas diskusie, ktorú viedol s **Jurajom Hipšom**, publiku 3 kľúčové argumenty, a to:

- Trh prináša dlhodobý pokrok v ponuke všetkých možných tovarov a služieb. Prečo by malo byť vzdelávanie výnimkou?
- Štát sa 30 rokov neúspešne snaží vzdelávať žiakov z vylúčených komunít. Je na čase, aby priznal, že zlyhal a tvoril priestor súťaži inovatívnych projektov, ktoré budú objavovať nové funkčné riešenia.
- Kde dlhodobý prekvitá sloboda skúšať nové veci, zodpovednosť za výsledky a spätná väzba od zákazníkov, tam vždy vyrastajú nové inovácie, zlepšuje sa kvalita služieb a ich dostupnosť pre široké masy.

Záznam diskusie si môžete [pozrieť tu](#) a tiež sme k téme nahrali **#INESS na DNES**, ktorý si môžete [vypočuť tu](#).

INESS na diskusii pre budúcich politológov

Riaditeľ INESS **Richard Ďurana** a riaditeľ MESA10 Ján Marušinec prijali pozvanie doc. Daniela Klimovského z Katedry politológie Filozofickej fakulty UK a v pondelok 18.11.2024 spolu diskutovali so študentmi politológie o úlohe think tankov pri tvorbe politik, občianskej spoločnosti či stave verejných financií na Slovensku.

Diskusia pre cca 20 študentov 3. ročníka sa dotkla mnohých tém, ktoré budúcich politológov zaujímali: ako vôbec fungujú think tanky, aká je ich rola pri presadzovaní reformných návrhov, ako to technicky prebieha, prečo niektorí ľudia z tejto sféry prestúpia do politiky a iní nie, do akej miery je rozvinutá občianska spoločnosť na Slovensku, v akom stave sú slovenské verejné financie, či konsolidácia prebieha želaným spôsobom a mnohých ďalších.

Cena štátu pokračuje v prednáškach o verejných financiách

Manažér **Ceny štátu**, **Richard Vilkus**, ani posledný mesiac nezaháľal a pokračoval v sérii prednášok zameraných na verejné financie pre stredné školy na Slovensku. Počas interaktívnych prezentácií a diskusií pomohol študentom lepšie pochopiť fungovanie štátneho rozpočtu a význam efektívneho hospodárenia s verejnými financiami. Tentoraz navštívil školy:

- Gymnázium Detva - 22. 10. 2024
- Hotelová akadémia Brezno - 23. 10. 2024
- Súkromné gymnázium Podbrezová - 24. 10. 2024
- Evanjelické gymnázium J. A. Komenského Košice a Spojenú školu Opatovská Košice - 8. 10. 2024
- Gymnázium Opatovská cesta Košice a Súkromné gymnázium Katkin park II. Košice - 9. 10. 2024
- Gymnázium Šrobárova Košice - 10. 10. 2024
- SSOŠ Postupimská Košice - 11. 10. 2024

Lanzarote Forum 2024

V dňoch 24. - 27. októbra 2024 sa na ostrove Lanzarote (súčasť Kanárskych ostrovov) konal už druhý ročník výnimočného co-creation podujatia s názvom Lanzarote Forum. A už druhý raz sa na ňom zúčastnil aj **Richard Ďurana** z INESS.

Na tomto mimoriadne zaujímavom podujatí sa stretávajú inovátori, tvorcovia, myslitelia a lídri, aby spolupracovali a urýchlili projekty, ktoré demonštrujú silu a účinnosť súkromných iniciatív pri riešení najpálčivejších problémov spoločnosti.

Každý rok na fórum prídu 5 vlastníci projektov (tento rok boli vybraní spomedzi 120 uchádzačov z celej Európy), ktorí v súčasnosti čelia prekážkam a výzvam vo svojom úsilí. Rôznorodé spoločenstvo pozvaných profesionálov z celého sveta, tzv. „brain trust“ im pomáha hľadať postupy a riešenia, aby tieto prekážky prekonal. Medzi týmito poradcami boli tak ako aj vlni mnohí právnici, ekonómovia, marketéri, akademici, umelci, inovátori, technológovia, ale aj podnikatelia, slávni reformátori a politici.

Tento rok bol Richard Ďurana poctený pozvánkou do tohto brain trustu, vlni bol na fóre vlastníkom projektu *“Breaking the Ice in Education”*, ktorý je zameraný na legislatívne umožnenie vzniku tzv. **autonómnych (alebo aj charter) škôl** na Slovensku.

Podujatie organizuje švajčiarska nadácia [Rising Tide Foundation](#) a španielska univerzita [Universidad de las Hespérides](#).

Fórum Spoločne hľadať nádej

Dňa 13. novembra 2024 sa v hoteli Sheraton v Bratislave uskutočnilo fórum Spoločne hľadať nádej, organizované *Inštitútom vzdelávania a inovácií v politike* a *Konrad-Adenauer-Stiftung*.

Na tomto podujatí sme mali možnosť prezentovať naše pohľady na kľúčové témy verejnej politiky. V paneli **„Aký veľký štát naozaj potrebujeme?“** vystúpil projektový manažér **Ceny štátu, Richard Vilkus**. V druhom paneli, s názvom **„Potrebuje školstvo viac slobody?“**, zas prispel svojimi postrehmi náš analytik **Róbert Chovanculiak**.

INESS na 25. lekárnickom kongrese

V sobotu 26.10.2024 sa v Holiday Inn v Žiline uskutočnil jubilejný 25. lekárnicky kongres pod záštitou spoločnosti Unipharma. V bohatom programe s príspevkom vystúpil aj analytik INESS **Martin Vlachynský**.

Účastníkom rozprával o možných dopadoch starnutia na systémovú štruktúru zdravotníctva, najmä z pohľadu potenciálu rozvoja komerčných služieb a príležitostí pre lekáreň. Viac o tejto téme sa môžete dočítať v novej publikácii *Bližšie k zákazníkovi: Lieky a maloobchod*, aj [tu na strane 10](#).

INESS na konferencii VIZIO energo 2024

V rámci projektu Vizionari.sk sa 15.10.2024 uskutočnila konferencia zameraná na aktuálne problémy v energetike. V paneli venovanom cenám energií vystúpil **Radovan Ďurana** z INESS, spolu s Jozefom Holjenčíkom, predsedom ÚRSO, Tomášom Malatinským, z Asociácie zamestnávateľských zväzov SR a Jaroslavom Kubincom, výkonným riaditeľom sekcie prevádzky obchodu, SEPS.

Radovan Ďurana kritizoval súčasnú politiku štátu ohľadom plošného dotovania energií. Ako by mala adresná podpora vyzerieť? *„To je adresná podpora, ktorá prenáša bremeno dôkazu na žiadateľa. Ten musí preukázať príliš vysoké náklady na bývanie oproti príjmom. Samozrejme, že v zákone musí byť definícia primeraných nákladov.“*

Viac sa dozviete [v texte zverejnenom na energie-portal.sk](#).

Videozáznam je dostupný [na tomto linku](#), relevantný panel začína **od 19. minúty**.

K téme tiež odporúčame publikáciu Radovana Ďurana s názvom **Trh s energiami na Slovensku**, ktorú nájdete ako [PDF na našom webe tu](#).

VIDEÁ A PODCASTY

INESS na DNES #115: Vyvraciame nepravdy o zdravotníctve - dopĺňame dôležitý kontext | Časť I

Vyvraciame nešťastné komentáre o stave v zdravotníctve, ktoré skresľujú predstavu o koreňoch problémov v mechanizmoch poskytovania zdravotnej starostlivosti. Jednou vetou: vred na zdravotníctve nie je prítomný trh, zlyháva v oveľa väčšej miere štát. V prvej časti hovoríme s Martinom Vlachynským o základných číslach, ale najmä sa venujeme vyvracaniu nepravdivých tvrdení odborárov, ktoré zaznievajú popri tom, ako popisujú faktickú realitu ich praxe v nemocniciach.

INESS na DNES #114: Prečo trh v školstve nie je zlý, ale naopak

Vzdelanie býva opisované ako jedna z najväčších hodnôt, ktoré chceme našim deťom dopriať. Bohužiaľ, podľa tohto hesla realita slovenského školstva nevyzerá. Ako zvýšiť kvalitu vzdelávania riešime už vyše 30 rokov, a nevelmi úspešne. V dnešnom podcaste predstavujeme **koncept autonómnych škôl**, ktorý takúto moc môže mať. Ide teda o **vstup súkromných iniciatív do školského prostredia** a tento diel s Róbertom Chovanculiakom postavíme na vyvracaní argumentov, ktoré majú dokazovať, že taký prístup nie je dobrý, alebo že je priam škodlivý

Napríklad že nie je pravda, že verejné školy sú inkluzívne, lebo spájajú deti z rôznych sociálnych vrstiev a autonómne školy nemajú šancu toto zabezpečiť.

INESS na DNES #113: Zdravie v budúcnosti zaťaží vaše peňaženky viac

Fakt, že ako populácia starneme, si vyžaduje od zdravotníctva stále viac a my nestíhame ani za tým, čo je akútne už dnes. (Verejné zdravotnícke zariadenia mali ku koncu roka 2023 po lehote splatnosti prevádzkové faktúry v objeme 817 miliónov eur.) Starnutie je ťažko uchopiteľný problém - nedá sa odfoťiť, ani chytiť do ruky ako pokazený prístroj. Téma dôsledkov starnutia populácie a otázky ako veľmi (pravdepodobne) vzrastie objem financií potrebných v zdravotníctve sa venujeme s Matejom Bárťom.

INESS na DNES #112: Prečo „vd’aka“ minimálnej mzde prichádzajú ľudia o prácu

Zvýšenie minimálnej mzdy o 5 % znamená, že 14-tisíc ľudí o prácu príde, alebo si ju nenájde. Do parlamentu aktuálne smeruje návrh na zvýšenie minimálnej mzdy zo súčasných 57 % na 60 % priemernej mzdy spreď dvoch rokov. Prečo prehnané zvyšovanie minimálnej mzdy spôsobuje, že práve mnohí ľudia, ktorým má pomôcť zarobiť si viac, o prácu nakoniec celkom prídu? S Róbertom Chovanculiakom hovoríme aj o tom, ako to vyzerá u nás s nezamestnanosťou a čo by bol, naopak ten vhodný spôsob, ako zabezpečiť, aby si ľudia, špeciálne v najrizikovejších regiónoch, boli schopní prácu získať.

INESS do UCHA #61: Ako sa (ne)darí ruskej ekonomike

Ruská ekonomika je vo veľmi špecifickom stave. Časť ekonomiky priamo naviazanej na vojnu zažíva veľký boom, ale zároveň vysáva zdroje a zvyšok hospodárstva tým chradne. Odhaduje sa, že úvery pre malé a stredné podniky budú v budúcom roku s úrokom 30 percent, no to nevyrieši fundamentálny problém, že 7 - 10 % vytvorenej ekonomickej hodnoty každý rok doslova či prenesene „zhorí“ na Ukrajinu. Veľmi zjednodušene si vojnu môžeme predstaviť ako ekonomický program zakopávania a vykopávania jám. Dá to ľuďom prácu, zjaví sa to v štatistikách HDP ako stavebná činnosť, ale každému je jasné, že to nie je dlhodobou udržateľný a funkčný ekonomický systém

Staňte sa súčasťou našich podcastov!

Ak máte otázky, ktoré by ste radi nechali rozdiskutovať našim analytikom v #INESSnaDNES či v #navrsku, **napište nám!**

Veľmi radi vaše otázky alebo aj tipy na témy zaradíme do vysielania. Napište nám na ina.secikova@iness.sk, alebo nám napíšte komentár pod podcast či na sociálnych sieťach.

Tešíme sa na vaše komentáre a spätnú väzbu!

Aj vy môžete prispieť k slobodnejšej a vzdelanejšej spoločnosti na Slovensku. Podporte naše aktivity, a my budeme môcť pracovať o to intenzívnejšie.

Ďakujeme, každú vašu podporu si veľmi vážime.

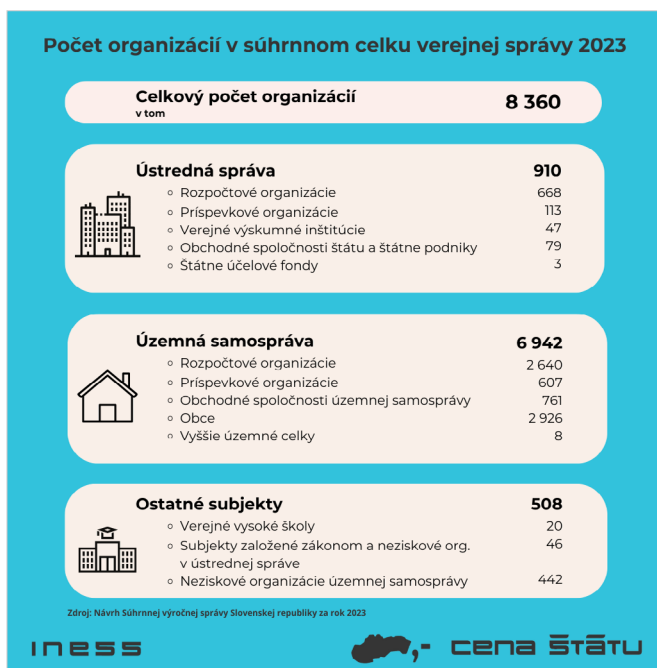
CENA ŠTÁTU

Už od roku 2006 vám prinášame **projekt Cena štátu**, ktorého cieľom je priblížiť verejnosti jednoduchou formou zložité a komplexné údaje z prostredia verejných financií. Veríme, že aj vďaka nemu prispejeme k znižovaniu tzv. fiškálnej negramotnosti, aby občania - voliči rozumeli proporciám a dopadom politických návrhov na ich blahobyť aj peňaženku.

Aj na týchto miestach vám pravidelne prinášame **novinky** zo sveta verejných výdavkov - ktorého ilustračnou vlnkovou loďou je plagát **Vesmír verejných výdavkov**.

Tu nájdete napríklad **video** o tom, ako vláda historicky najskôr dosiahla deň, odkedy až do konca roka funguje celý štát na dlh. **V roku 2024 funguje štát na sekeru už od 17. novembra.**

Vesmír verejných výdavkov je dostupný aj **v angličtine!** Ten **slovenský** je na webe dostupný **vo vysokom rozlíšení tu**. V prípade záujmu o vesmír sa nám ozvite na richard.vilkus@iness.sk.

Vesmír verejných výdavkov 2024 v angličtine

V prípade záujmu o **prednášku Ceny štátu aj na vašej strednej škole** sa nám ozvite e-mailom na: richard.vilkus@iness.sk.

Tešíme sa na stretnutie!

INESS PUBLIKÁCIE

Slovenské zdravotníctvo potrebuje radikálne zmeny, tradičné rozdelenie kompetencií medzi nemocnicami, ambulanciami, lekárňami a laboratóriami brzdí inováciu a súčasný priebežný model financovania nie je udržateľný. Venujeme sa možným riešeniam, vrátane liberalizácie predaja voľnopredajných liekov mimo lekární a rozšírenia služieb lekární.

Zdravie rómskej populácie na Slovensku je dlhodobo horšie v porovnaní so všeobecnou populáciou. Jedným z indikátorov, na ktorých je tento rozdiel možné pozorovať, je dojčenská úmrtnosť. Je takmer trojnásobne vyššia, než vo väčšinovej populácii. V publikácii identifikujeme faktory, ktoré k stavu prispievajú a otvárame širšiu diskusiu.

Vláda v rozpočtovom pláne hovorí o zámere zaviesť 3. a 4. sadzbu dane z príjmov fyzických osôb. Svoj zámer nezdôvodnila, o progresivite zaťaženia príjmov Slovákov a jeho dôsledkoch sa na Slovensku nevedie odborná debata. Rozhodli sme sa preto toto daňové prázdno vyplniť publikáciou **Progresívna daň skrytá v odvodoch**.

Téma vyššieho zdanenia živnostníkov sa vracia v periodických cykloch. Pre zjemnenie verejného odporu sa predstavitelia štátu dlhodobo zakrývajú plášťom argumentu o „fiktívnych“ živnostníkoch. V publikácii toto tvrdenie vyvraciam a predstavujeme univerzálnu obhajobu nezvyšovania regulácií, daní a odvodov pre živnostníkov.

Slovenské zdravotníctvo bude v najbližších dekádach výrazne ovplyvnené starnutím obyvateľstva. Ľudia sa už dnes dožadujú nových spôsobov liečby, ktoré sú však drahé. Počet starých, a teda viac chorých ľudí sa bude v budúcnosti len zvyšovať. Tento vývoj bude nutne spojený so stúpajúcimi výdavkami na zdravotníctvo.

Rozvoj obnoviteľných zdrojov na Slovensku síce pomaly nabera dych, ale je stále pod svojím potenciálom. Verejná diskusia sa často stáča k otázke dotácií, ale málo sa diskutuje o odstraňovaní prekážok jeho prirodzeného rozvoja. V štúdií **Trh s energiami na Slovensku** tieto prekážky popisujeme a navrhujeme opatrenia ako ich odstraňovať.

INESS KNIHY

Kniha **Zlé peniaze** od **Juraja Karpiša** hľadá príčiny a opisuje priebeh krízy. Je písaná pre verejnosť s cieľom vysvetliť krízové ekonomické javy alternatívnym spôsobom. Súčasťou „sprievodcu krízou“ je popis dosahov krízy na životy bežných ľudí a príklady, ako sa s nimi dá vyrovnáť. Tento bestseller si môžete zakúpiť cez stránku zlepeniaze.eu, prípadne vo vašom kníhkupectve.

jurajkarpis.com

Žiaden ekonomický model nedokáže zabezpečiť, aby každý občan krajiny jazdil na Rolls-Royce, hoci ho dokážeme vyrobiť. To platí aj v zdravotníctve. Množstvo finančných zdrojov v systéme je v každom časovom bode dané. „Niečo“ musí rozhodnúť o tom, ako budú tieto zdroje rozdelené. Touto témou sa **Katarína Fedorová** zaoberá vo svojej knihe **Inovatívne lieky - právne a etické otázky**.

Kniha **Pokrok bez povolenia** od **Róberta Chovanculiaka** je kompletný sprievodca svetom, kde Airbnb oživuje mŕtvy kapitál a konkuruje štátu v tvorbe regulácií, kde Kickstarter nahrádza vyberanie daní a pomáha financovať verejné služby a kde Bitcoin umožňuje budovať paralelnú spoločnosť, v ktorej neexistujú „vedúci“ a všetci máme kľúče od miešačky.

pokrokbezpovolenia.sk

INESS spojil **10 autorov** zo Slovenska a Česka, aby poskytli svoj pohľad na zaujímavé ekonomické a spoločenské aspekty krízy spojené s pandemiou koronavírusu. V knihe **Dedičstvo koronakrízy** sa napríklad dozvieme, ako zlepšiť proces schvaľovania liekov, krotiť domýšľavých expertov, lepšie nakupovať vakcíny, vytvárať paralelné spoločenstvá, pracovať cez internet, využívať trh a podnikateľov v boji s vírusom, alebo nezneužívať centrálnu banku.

Všetky **publikácie a Policy Notes** si môžete **zdarma stiahnuť** na stránke iness.sk v sekcii Publikácie. **Knihy** je možné zakúpiť osobne v kancelárii INESS alebo objednávkou cez [sekcii Knihy na stránke iness.sk](http://iness.sk).